

NACIONALINĖ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

Lotynų kalbos fonetika ir kirčiavimas

Doc. dr. Audronė Kučinskienė, Dalia Andziulytė, VU Klasikinės filologijos katedra

LOTYNŲ KALBOS IR ANTIKOS KULTŪROS DALYKO MOKYTOJŲ KVALIFIKACIJOS TOBULINIMO PROGRAMA, 2023

TEMA: *Skaitymas ir tarimas*
**Lotynų kalbos fonetika ir
kirčiavimas**

Vocāles *Balsiai*

- Visi lotynų kalbos balsiai būna ilgi ir trumpi. Ilgumas (trumpumas) padeda skirti žodžius ar atskiras jų formas

a – ā :	latus 'šonas' – lātus 'platus'
e – ē :	levis 'lengvas' – lēvis 'lygus' venit 'atvyksta' (praes.) – vēnit 'atvyko' (perf.)
i – ī :	pila 'sviedinys' – pila 'stulpas'
o – ō :	os, ossis 'kaulas' – ōs, oris 'burna' fodit 'kąsa' – fōdit 'iškasė'
u – ū :	lutum 'dumblas' – lūtum 'geltligė' fructus 'vaisius' (sg. nom.) – fructūs 'vaisiai' (pl. nom.) (plg. liet. sūnus – sūnūs)

NB! Graikiškuose skoliniuose sutinkama raidė *y* nežymi balsio ilgumo, kaip lietuvių kalboje, bet graikiškos raidės *y-psylon* transkripciją. Todėl balsis *y* gali būti ilgas arba trumpas.

y – ŷ : Pyrrhus 'Piras' (plg. Piro pergalė) – Pŷramus 'Piramas'

Diphtongi *Dvibalsiai*

- Buvę dvibalsiai, vėlyvoje kalboje jau tariami kaip *ē*:

ae [ai > *ē*] : *caelum* ‘dangus’

oe [oi > *ē*] : *poena* ‘bausmė’

- **NB!** Laikantis klasikinio tarimo, išlaikomi dvibalsiai.
- **NB!** Samplaikos **ae** ir **oe** nesudaro dvibalsio, jei jų balsiai priklauso skirtingiems skiemenims. Tokiu atveju ant **e** rašomas ilgumo ženklas arba du taškai: **aēr**, **aër** ‘oras’, **poëta** ‘poetas’.

Dvi pagrindinės tarimo tradicijos: klasikinė ir bažnytinė (Viduramžių Rytų Europos)

- **NB!** Iš kur mes žinome, kaip buvo tariama klasikiniais laikais?
- Antikiniai įrašai,
- Graikų k. duomenys:
 - Oedipus, Aeschylus
 - Κικέρων (*Kikeron*), Καῖσαρ (*Kaisar*), Καικίλιος (*Kaikilios*),
- Dabartinių kalbų duomenys: vok. Kaiser < lot. Caesar

Consonantes *Priebalsiai*

Atkreipti dėmesį į tuos atvejus, kur tariama kitaip, nei ištartume lietuviškai. Taip pat į tas raides ir jų samplaikas, kurių nėra lietuviškame raidyne:

	Viduramžių tarimas Rytų Europoje
L l	[l] visada minkšta
S s	[s], tarp balsių [z] : Mūsa
U u (įvesta XVI a., Antikoje rašoma v)	[u, ū]
X x	[ks] : axis, lex tarp balsių [gz] : examen [egzamen]
Z z (gr.)	[z] zona
Qu qu	[kv] : aqua
ngu	[ngv] : lingua
sua / sue	[sva / sve] : suavis, Suetonius
ch (gr.)	[ch] chorus
ph (gr.)	[f] philosophia (plg. ang. <i>philosophy</i>)
rh (gr.)	[r] rhetorica
th (gr.)	[t] theatrum (plg. ang. <i>theatre</i>)

Consonantes *Priebalsiai*

Atkreipti dėmesį į tuos atvejus, kur tariama kitaip, nei ištartume lietuviškai. Taip pat į tas raides ir jų samplaikas, kurių nėra lietuviškame raidyne:

- Raidė **i** žymi ir balsį **i**, ir priebalsį **j**: *ignis*, bet *iugum*, *Ianuaris*, *Iulius*, *pius*, *imperium*, **NB**: *triumphus*

- Raidės **K, k** lotyniškoje abėcėlėje nėra

c prieš **e, i, y, ae, oe** tariamas [c]: *civis*, *centum*, *centuria*.

Visais kitais atvejais – [k]: *cura*, *carus*, *cor*, *dic*.

NB! Laikantis klasikinio tarimo, visada tariama [k].

- **ti** prieš balsį tariama [ci]: *lectio*, *natio*, *oratio*

NB! Laikantis klasikinio tarimo, visada tariama [k].

Kirčiavimo taisyklės

1. Dviskiemenių žodžių visuomet kirčiuojame pirmąjį skiemenį.
2. Daugiaskiemenių žodžių kirčiuojame:
 - a) antrąjį nuo galo skiemenį, kai jis yra ilgas;
 - a) trečiąjį skiemenį nuo galo, kai antrasis nuo galo skiemuo yra trumpas;

Skiemenį laikome ilgu, kai:

1. Iš prigimties, kai jame yra ilgas balsis (ā, ē, ī, ō, ū, ū̄), dvibalsis (au, eu, ei) arba buvęs dvibalsis (ae, oe): *natūra, amīcus, orātor, Nero, Nerōnis*
2. Dėl pozicijos, kai po balsio yra keli priebalsiai, taip pat x [ks] ir z [buvęs dz]; *magistra, potestas, Augustus*

e.g. fabula, filius, tempora, veritas, Seneca, Tacitus

Skaitymo pratimai

- 1–10 : unus, duo, tres, quatuor, quinque, sex, septem, octo, novem, decem, centum, mille; primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, octavus, nonus, decimus
- Ianuarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September, October, November, December; Kalendae.
- Marcus Tullius Cicero, Quintus Horatius Flaccus, Publius Cornelius Scipio Africanus Aemilianus, Publius Cornelius Tacitus, Lucius Annaeus Seneca, Quintus Lutatius Catulus, Gaius Valerius Catullus
- ius, Gaius Iulius Caesar, imperium, triumphus, triumviratus

Skaitymo pratimai

Dura lex, sed lex. – Griežtas įstatymas, bet įstatymas.

Qualis rex, talis grex. – Koks karalius, tokie pavaldiniai.

Nulla regula sine exeptione. – Nėra taisyklės be išimties.

Errāre humānum est. – Klysti žmogiška.

Homo homini amīcus est. – Žmogus žmogui draugas.

Amīcus verus rara avis est. – Tikras draugas – retas paukštis.

Litterārum radīces amārae, fructus dulces. – Mokslo šaknys karčios, vaisiai saldūs.

CV = curriculum vitae

aurea mediocritas

deus ex machina

in corpore

NACIONALINĒ
ŠVIETIMO
AGENTŪRA

Lingua Latina per se illustrata

Pars I : Familia Romana

Capitulum I : Imperium Romanum

https://www.youtube.com/watch?v=t_Hm6HpnN5k